

PROTOKOL SEMINARJA »ZGODOVINSKI SKLOP«

(Dean Komel, Fenomenološki seminar, Oddelek za filozofijo FF UL, poletni semester 2016, zapis z dne 10. 6. 2016)

Sklop, odnos, sovisje, prehajanje

Sutličeva oznaka »sklop« je pravzaprav pre-vod oznake »*Zusammenhang*«, Sutlić uporablja tudi oznaki »odnos«, »soodnos«, oz. dobesedno »so-visje«, torej »so-odnosnost«. S tem Sutlić uvede Diltheyev *metodični* pojem, s katerim Dilthey označuje odnose razumevanja, *njegov* 'hermenevtični sklop': *doživljaj, izraz, pomen*.

V kratkem spisu »Kaj ni zgodovinsko misljenje« (Prim. Phainomena 94/95, 239) se Sutlić *opira na* in obenem *upira* hermenevtični rabi besede 'sklop'|'sovisje'. Za kaj gre? Zakaj se Sutlić oprime metodičnega elementa >sklopa<? Dilthey je sicer nepriznani oz. nespoznavni oče 'strukturne analize', namesto »*Zusammenhang*« bi lahko rekli »*Struktur*«, struktura ali tudi ustroj, ustrojstvo, *Verfassung*, kar zasledimo tudi v *Biti in času*.

Za kaj potemtakem gre pri tej strukturi\sklopni\sovisni analizi? Na videz za to, da t. i. '*razumevanjsko* psihologijo' loči od *pojasnjevalne*. Tako se znebimo odnosa v z r o k : p o s l e d i c a, ki je po meri naravoslovja, je primeren zanj; ne pa za psihologijo. Razumevanjska psihologija sledi motivom, ne pa vzrokom in posledicam, te zamenja motivacija, vzgib : vzgibano je življenje sólo v doživljajskem toku. Ta kot tak prihaja v izraz, izraz pa v pomen. Tako Husserl, v Logičnih raziskavah, leta 1900/1901, naslovi prvo raziskavo drugega dela, namreč kot »Izraz in pomen«, kar je Dilthey dobro razumel in sprejel v podlago svoje '*razumevanjske* psihologije'; ruski fenomenolog Špet (1912) in tudi

Heidegger (1922) sta predavala oz. pisala o tem. Seveda je tu osrednja navezava na govor, znova pride do razmisleka o *logosu*, namreč, da je govor, vedno govor o nečem, *logos tinos*, kar je za razumevanje sklopa\sovisja odločilno.

Pri Husserlu imamo (sicer še) za opraviti s strukturo intencionalnosti, z njo opisuje ustrojstvo zavesti, izvor intencionalnosti išče v *logosu*, gre pa mu za znamenito fenomenološko korelacijo *z a v e s t : s v e t*. Intencionalnost ni zgolj struktura zavesti, Patočka npr. jo bo vezal na sam svet. V čem se *intencionalnost* kaže znotraj >sklopa<? V prehajanju: doživljaj – izraz – pomen. Zakaj, ko v filozofijo vstopa problematika jezika, ko pride do problema 'izraznega govora' (Husserl), ne zgolj jezika kot takega, zakaj se je treba obrniti na >sklop<? Se filozofska govorica izvorno javlja, najavlja na način sklopa? Nič in prisotnost, nič kot dejavnost v sami prisotnosti – govorica odgovarja prav temu, sopogojena je z metodično rabo sklopa, preklopa, izklopa – Husserlova *epoche*.

292

Gre za izključitev bitne teze, tetičnosti zavesti, ravno obratno od utečenega 'postavljanja v oklepaj': za vklop, odklop in zaklop, ki vsi prihajajo iz osnove 'sklopiti'.

Enostavnost mislenja

Sutlićev »zgodovinski sklop« oblikuje zahteva po *e n o s t a v n o s t i* mislenja. Očitno je v povezavi s fenomenom govorice. Z njim govorica prihaja v filozofijo. Naznačuje nam *e n o – s t a v n o s t*. Intencionalnost sama je posebna 'sklapljajoča enostavnost'. »Zavest o« je v korelaciji s svetom zavesti, zarezje med zavestjo in svetom torej ni (eno-stavnost). Sta v medsebojnem prehajanju. **Doživljaj | izraz | pomen** to še lepše kažejo.

Fenomen trenutka : vse imenovano se zgodi v njem, gre za enkratni sklop, v tem je njegova enostavnost. Obrat časa se zgodi v njem. Enkratnost sklopa, kako se javi\najavi, vzamemo v trenutnostnem značaju. *Spomin* uhaja v pozabo, *vpogled* v radovednost, *pričakovanje* v ne-pričakovanje, a kot pravi Nietzsche, tudi trenutek se mora vrniti v krog časa, potemtakem ima tudi trenutek svojo negativiteto. Nanjo običajno ne mislimo, ko ga vpotegnemo|raztegnemo v večnost.

V enkratnosti trenutka je nekakšna *kratenost*, ki jo zaznavamo v njegovi ubežnosti, mimobežnosti, ko trenutek izgine nazaj v čas, prihiti in zbeži, nas spreleti : ne moremo je imenovati obrat, za silo bi ji lahko rekli preklon, vseeno se moramo vprašati, zakaj je >sklopa< sploh beseden, poveden, zakaj je jezikoven, zakaj je govor. Je neka nuja, da sklop – tudi če bi se namenil (spomnimo s Avguštinovega primera 'zloga', ko razlaga trajanje časa) – izstavim iz časa, iz trenutka, v enostavnost, že sem soočen s tem, da mi izgine, če se ne izrazi, če se ne izpove.

Govorica : jezik : čas

Negativiteta časa, ki je dejavnost same prisotnosti – drugače se prisotnost in to, kar je v njej prisotno sploh ne bi javljali – ta negativiteta ima nek odgovor, ki ga imenujemo g o v o r i c a. Filozofsko se to izrazi v >sklopu<. Filozofija ni pojmovno mišljenje, je misljenje v pojmi, kjer je sklapljajoče misljenje. Tudi Heraklit govori o sklopu, *synapsis*, (skriti) harmoniji; – pojmi so sicer omejena sredstva (Nietzsche) – pri >sklopu< gre namreč za *osnovo* intencionalnosti, kar Heidegger razgrinja v strukturi transcendence, oz. strukturi skrbi (*Bit in čas*).

293

Biti-si-pred-seboj-že-v-nekem-svetu-kot-bit-pri.

'Biti-pri' = intencionalnost.

'Biti-si-pred-seboj' = eksistenca.

Ta trojni sklop zajetja skrbi, Heidegger poimenuje 'transcendenca'; zaokroža *Dasein* in svet ('biti v svetu'). Husserlova intencionalnost je Heideggru prekratka. Je pa Heidegger opustil prvotni načrt, po katerem naj bi prek horizonta časa razjasnil smisel biti.

Zaplet – časovna shematizacija ključnih eksistencialov, skrb – razumevanje – § 69 v *Biti in času*: enake časovne sheme govora/jezika, npr. ekstaze pričujočnosti, sovpadajo s časovnostjo zapadanja. Govorica ima neko posebno vlogo pri biti-pri, preko katere tubit zapada v svet. Izjava, sporočilnost je pri tem ključna. Vprašanje je torej: 'sklop' čas : jezik, oz. čas : govor. Sutlić v zaključku svojega besedila potegne fino razliko s Heideggrom, ravno glede

vprašanja prisotnosti:

čas = negativno,

prisotnost = ni nič,

nič nam je namreč odprl p r e k l o p iz *ene* opredelitve zgodovinskega sklopa v **drugo**: v vest, glasniki, zemlja, nebo: svet. Gre za možnost zgodovinskega mislenja, sicer povsem fragmentarno, a bistvenejšo od tisočerih besed tekočega teksta. Z vpeljavo >sklopa< je možen soodnos čas-jezik-svet, kar Heidegger poskuša razpreti z ekstatično horizontalno shematiko (Kant-Hegel).

Enostavnost mislenja – Heidegger (v *Biti in času*) soodnosa treh ne zmore *enostavno* izpovedati.

Zgodovinsko, godno, dogodno (Sutlić) – ob boku *Ereignis*, dogodje in *Sage*, poved [povest, zgodba, zgodovina] (Heidegger). Če mislim soodnos čas in jezik, sem pri momentu dogajanja, dogodevanja, ki se dogaja v času, kot govor, sklop, – v vsej enostavnosti gre, za mislenje 'istega o istem od istega = dogodje'.

294

Sutličeva formulacija 'jemanja resničnega od resničnega' – Heidegger pri opredeljevanju časa in jezika *preklopi* na dogodje, ne gre h času in jeziku, ampak ju dogodje kot dvojnost zbere v odnosu e n o - *stavnosti* ('isto o istem od istega'). Sklapanje, vklapanje, sklad, skladje, *Fügung*, ujemanje – je, gre za odnos *enostavnosti*. >**Sklop**< (Sutlić), tudi dogodevni, pripoveduje, izpoveduje tisto vklaplajoče, sklapanje, usklajajoče v sklopu. Naj ga torej še imenujemo 'sklop'?

Tautophasis

Heidegger leta 1974 *fenomenologijo* poimenuje *tautophasis* : istorek, istorečje, 'tavitologija'. Že v *Biti in času* je fenomenologijo [§ 7] opredeljeval kot »prikazovanje tistega, kar se samo po sebi kaže«. Besedo *phasis* sicer najdemo v Parmenidovi pesnitvi, ko drugič definira 'identiteto' kot 'isto je misliti in biti'. Bivajočega, *to on*, v njegovi biti, ne boš našel zunaj *phepaitiskomen*, perfekt glagola *phemi* (govorim), kasneje nastopi tudi beseda *phaisis*. Heidegger jo obravnava v interpretaciji *Moire*. (*Predavanja in sestavki*, SM 2003)

Če smo prek >sklopa< prišli do istoreka, istorečja, do eno-stavnosti, te ni mogoče še nadalje povzemanj. 'Jemanje in dajanje resničnega od resničnega' je bila Sutličeva formulacija glede same zgodovinskosti zgodovine – gre tu še

za sklop? 'Vest in glasniki vesti' – zoper staro formulacijo sklopa: bit, bivajoče, bistvo človeka – ta namreč še vsebuje <prepad> med bistvom in bivajočim kot človekovo bistvo. Kako misliti problem resnice? Vest s svojimi vestniki\glasniki ni podana skozi odnos kot ga prinaša sklop: bit, bivajoče, bistvo človeka. Vest prehaja v glas, neshematsko, ne na način omenjenega >sklopa<, *prisotnost* vsebuje negativnost za lastno dejavnost, namreč *ničenje* – kako so prisotni vest in glasniki, kako je s prisotnostjo po glasništvu/vestništvu in vesti? Sta si razprta/odprta drug do drugega, kot sta si zemlja in nebo? Heideggrovo četverje (bogovi, smrtniki, zemlja, nebo) – sklopa več ne potrebuje, saj iznaša *naselitev*. Ko razprtost naseljujemo, 'človek prebiva pesniško' – kar uvaja v razmislek o svetu kot četverju. Naša oznaka 'prebitek' – kot potokaz napotuje na prebivanje: govorica enostavno g o v o r i prebivanje. 'Prebitek' naznačuje dejavnost skozi prisotnost, ne pomenja zgolj trajanja v času in prostoru, ampak to, da smo *že vnaprej* v govoru.

Prebivanje, naselitev

Vrženost : slučaj, naključje, pripetljaj – kako lahko imam *primer* za nekaj (Wittgenstein) – to vprašanje vsebuje omenjani istorek, *tautophasis*, ki jo izraža zagata 'jemanje resničnega od resničnega'. Četverje in >sklop< – svet, gibanje – kako najti v tem *osnovo* za istorek, v slučajnosti, primeru, naključju – ali gre za oglašanje vesti v vzajemnem razpiranju zemlje in neba? Preokret/preklop h govorici nosi/prinaša istorek. Javljanje in pojavljanje se godita, pripetita. Kaj pa zgodovina kot vladavina?

Sutlić v svoji pozni fazi opusti razliko delo – proizvodnja. Znotraj sklapljajočega mišljenja je bila ta razlika v omenjanem sklopu produktivna pri določiti bistva človeka kot bitja, ki proizvede bivajoče v bit, oz. v svet. Človek proizvaja bivajoče v bit. *Hersstellen* in *hervorbringen*, proizvajati, vzpostavljati, spravljati naprej, na svetlo, izhajata iz *osnove* pro-iz-vesti, pro-iz-vodnja: na točki ko gremo **od** niča, ne **iz** niča v preokret h govorici – kaj to torej pomeni, če sledimo Sutliću? Ta pro-iz-vodnja je torej spravljanje samega sveta na svet, ne pa česar koli – vest se razpira v glasništvu, se oglašča na način razpiranja neba in zemlje. Beseda 'delo', če jo poslušamo iz glagola 'devati' pomeni prav to : vzpostavljati, spraviti nekaj na plano: kot npr. v reku ' naredil se je dan'.

Poesis je : spravljanje na plano, proizvodnja – kapital; abstrakcijo kapitala lahko razumemo iz te osnove. 'Zgodovina kot vladavina' : če bi imeli samo ničenje časa, mi, ljudje ne bi bili prebivalci, ostali bi brez prebitka. Evropski nihilizem označuje prav to: pošastno vrtenje okoli osi časa, tu tiči vzvod za zgodovino kot vladavino, saj ta ne pusti, da bi nekaj prišlo do besede. Vse se troši v nič, na kar kaže omenjena 'abstrakcija kapitala'. Potrošnja ima prednost pred produkcijo. Marxu smo se približali s strani, ki je ne bi pričakovali, če bi razmišljali naprej, bi trčili na problem sveta. Bistveno ga izpolnjuje dimenzija zgodovine.

296

Kaj torej vlada: svet ali zgodovina? Kako torej misliti svet? Pri Marxu npr., prek 11. teze o Feuerbachu? Že moram imeti interpretacijo sveta, če ga spreminjam. Interpretiranje je že spreminjanje. (Heideggrov komentar te teze.) Kakšen svet, ki so ga filozofi le različno interpretirali, misli Marx? Če je kapitalizem predzgodovina, kako je s svetom, ki se revolucionarno odpre/spreminja? Ni to prav ta svet, ki naj bi ga spreminjali? Je zgodovina torej le (Marxov) absolut? *Tautophasis*, istorečje, ni več logično-pojmovna opredelitev, gre za pre-hod, ki odgovarja niču, za to, da smo v svetu naseljeni, kar drugače narekuje fenomen prisotnosti. Drugačna je sama misel o tem, drugačna pa je tudi dogodevnost – 'jemanje resničnega od resničnega' (prebitek) – *tautophasis* razodeva, kar enostavno smo. Tako prisotnost tudi *enostavno* govori. Primer iz spisa »Manko svetih imen«: *hodos mepote hodos – hod nikoli ni pot, pot nikdar ni metoda*. Namesto odtekanja časa, ki ga živimo pod njegovo vladavino, je zadrževanje, ki ima karakter 'jemanja resničnega od resničnega'.

Husserl – po eni strani – proučuje načine dajanja/danosti nečesa, na drugi pa – načine intendiranja, menjenja nečesa – od tod tudi **korelacija** zavest : svet. Sutlić to definira skozi podvojenost 'sprejemanje – dajanje', kar enostavno izraža slovenski '*jemanje*': 1.: sprejeti, vzeti, kratiti, 2.: dajanje, prikazovanje ('od kod se jemlje') – ta *dvojnost* sprejemanja-dejanja vendarle pomeni 'jemanje' (resničnega od resničnega). Samo 'resnično' naznačuje kraj prebitka: uhajanje/prehajanje v nič in odgovarjanje na to. Zakaj je resnica sama (že kot *aletheia*) vezana na to? Javlja se z izjavljanjem, kaj je *eno* te dvojnosti? Kako se ga loti enostavno misljenje [dogodje : od istega o istem misliti v isto]? Kako ga odpira enostavnost mislenja/upovedovanja?

Preplet v besedi ('jemanje'), za katero lahko najdemo pomensko dvojnost ('sprejemanje in dajanje') – se resnica ne daje tako, da bi jo zgolj prevzemali, imamo jo namreč tako, da je pravzaprav nimamo ('nič ni podarjeno'). Npr. pri Aristotelu, *eidōs*, izgled mize mi mizo daje tako, da je nimam. Na ta način sem pri njej prisoten v svetu. Litvanska beseda **raikši*, izvor slovansko-slovenske besede 'resnica', koren 'res', naj bi prvotno pomenil čistino ('*Lichtung*' – olajšanje, otrebljenje (po E. Grassiju)), požgem, posekam gozd (*hyle*), se na čistini naselim.

Platon v *Kratilu* svoje etimologije postavlja na Heraklitov *panta rhei*, vse teče, blodnjo bogov, *ale-theia*, tok biti bivajočega v gibanju, proizvajanje, *poesis*, veže na *aletheio*. Vse se giblje v nič, kolikor se ne izreče (res-nič-nost) – od kod se jemlje resnica v istorečju pod vidikom enostavnosti, da si jo lahko vzamemo?

Prebitek

297

To, kar preprosto faktično naseljujemo, ni sklop, je prebitek; misljenje ima značaj naseljevanja/prebivanja, deležni smo ga v eno-stavnem prebivanju. Vanj nas uvaja zgodovinskost mislenja. Koncept (pojmovnega/abstraktnega) mislenja, mišljenje idej, na primer Marxovega koncepta 'kapitala kot abstraktne biti', izgublja živost stvari (Platon prav zaradi statičnosti dialektiko ločuje od matematike), brez dvoma ni življenja, zato oznaka 'sklop' verjetno ne zadostuje več (kako je s Heraklitov *synapsis*?). Mišljenje je svojstvo *Lebenswelte* (Husserl), ni več poved, je igra vsakdanje govornice (Wittgenstein). Abstraktno mišljenje, mišljenje kot kapital interpretacije (Marx) – *sprememba* [sveta] pa je, da misel spravljam na svet kot svet.

Gre torej za **premik** v filozofski rabi mišljenja, tudi če mu rečemo bitnozgodovinsko (Heidegger). Nastanili naj bi se v tistem, v čemer smo že nastanjeni (navadili naj bi se na 'pre-bitek'), v kar nas napotuje jezik. Zemlja, tla, temelj za to je sama oznaka enostavnost : **staviti*. Pozicija abstraktnega mišljenja je: **UM** ima v sebi zmožnost, da postavlja bit. *Thesis* : staviti/postaviti. Kaj pa je **UM**, ki to počne, to ni dano kar samo po sebi, ampak v razvitju. Postavljanje biti ne zadeva samo uma, ampak tudi umetnost. Heidegger v *Izvoru umetniškega dela* umetnost definira kot »postavljanje resnice v delo«, oz.

posajanje resnice v delo (*O umetnosti*, Apokalipsa 2015). *Postavljanje*, *Gestell*, pa je tudi resnica tehnike (*Atensko predavanje*). Grki ne poznajo razločitve med 'tehniko' in 'umetnostjo'. Umetnost ni nič tehničnega. Kaj je umetelno in kaj umetniško? Delamo se, da to dobro vemo. Vseeno bi lahko to postavljajoče bilo postavljajočnejše/prisotnejše od uma. *Človek prebiva pesniško*. Znotraj istorečno eno-stavnega mislenja 'staviti' enostavno pomeni 'stanovati'.

Zakaj je stavek, *Satz* ključna forma logike, uma? Če z mislijo nisem več v stavkih, ampak na način stanovanja, prebivanja, potem je ono tisto, ki me v celoti zajame na način prisotnosti. Od enostavnosti ne napredujem še kam naprej, sem v takem 'jemanju' – od kod v mišljenje kot pojmovanje biti – kot karakteristika uma in umetnosti vstopa postavljanje, *Stellen*, stavljenje? Po tej enostavni poti namreč pridemo do nastanjenosti. Če reklo 'dajanje in sprejemanje resničnega od resničnega' jemljem v formi stavka, potem to pomeni skladnost uma in stvari.

298

Iz korespondenčnosti prihajamo/prehajamo v respondenčnost. Prebivati, stanovati : le različna vidika, načina izrekanja biti same. Ni treba, da vse dorečemo, lahko s tistim, kar rečemo, namignemo, naznanimo neizgovorjeno.

Zapisal Aleš Košar
